

Fig. 1. Hasle. Ydre, set fra nordøst.

HASLE KIRKE

Kirken, som 1569 benævnes »Hasle Capell»¹, tilhørte i middelalderen ærkebispstolen i Lund, men overgik ved reformationen til kronen. Den er nu, som øens andre kirker, selvejende (sml. Rønne s. 36).

Om altertavlen fortæller *sagnet*, at den er skænket af en skipper, som i havsnød lovede at give en tavle til kirken, dér hvor han kom i land².

Kirken ligger ved randen af landbrinken, dominerende den ældre bebyggelse længere nede ad skrænten og på strandfoden. Kirkegården hegnes på syd- og nordsiden af lave stablede, indvendigt jorddækkede kampestensdiger, mod øst og vest af moderne mur af kløvet kamp og cement. På digerne vokser tjørnehæk, hvilket allerede var tilfældet 1763, i det mindste for østgærdets vedkommende (rgsk.). I øst og vest er dobbelte kørelåger, den vestre flankeret af små ganglåger. 1715 blev taget over kirkelågen repareret med brædder, og 1757 gennembrød man det østre gærde for at kunne anbringe en låge. 1763 indkøbtes fire stolper til fodtræ i *†gringen* (kirkeristen) (rgsk.).

Bygningen består af et simpelt sengotisk langhus med tresidet afslutning mod øst, et 1758 ombygget tagspir over vestenden og et våbenhus i syd fra 1882.

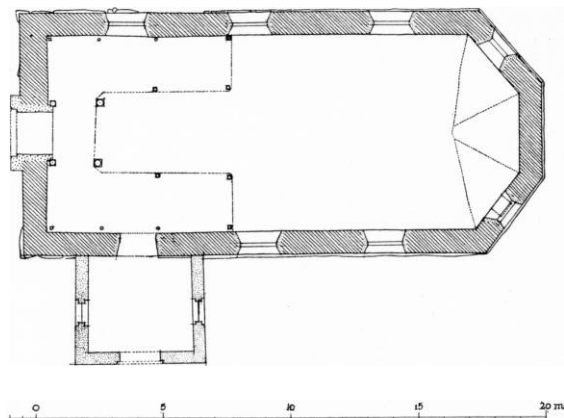

Fig. 2. Hasle. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1952.

Det *sengotiske langhus* er opført af rå og kløvet granit, delvis meget store sten, særlig i den ca. 10 cm fremspringende, vandret afsluttede syld. Murhøjden over sokkelen er ca. 3 m. Murbehandlingen iagttages på indersiden af den tresidede østre taggavl; i fugerne mellem de rå granitsten, hvoraf mange er flager, ses flere steder teglskærver, som bl.a. stammer fra knuste tagsten. Ved nordøstre og sydvestre hjørne ses korte stumper kampestensgesims, bestående af en enkelt, rektantet udkragning. Den er ellers erstattet af en nyere, skrå sugfjæl. 1736 nævnes den sydvestre tinding, og 1838 ønskedes tindingerne på østgavlen fjernet og taget ført ud over gavlen (rgsk.). På Thurahs opstalt af kirken vises nitten kamtakker på vestgavlen og på østgavlen en gavlkam med fod- og toptinder.

Vinduernes oprindelige form og placering kendes ikke, men det er muligt, at de nuværende åbninger stort set er de oprindelige, blot at en murstensfals er borthugget. Der synes aldrig at have været vindue i korpolygonens østside. Thurahs plan (fig. 3) viser fem vinduer, to i sydsiden, to i nordsiden og et i søndre polygonside. På opstalten er sydsidens vestre og polygonens vindue vist fladbuet, mens det østre i sydsiden er vandret afsluttet. Planen er dog ikke pålidelig, idet der mangler et vindue i vestgavlen, som omtales 1722 (rgsk.). Når Brunius antager, at vinduerne har bestået af en tvillinggrundbue i fladbuet spejl, skyldes det kun en sammenligning med den efter hans opfattelse jævnaldrende kirke i Rønne³. Den fladbuede syddør er ikke bevaret i sin oprindelige form, og en fladbuet, falset norddør af røde munkesten er ødelagt af et moderne vindue. Iflg. Bidstrups indb. 1882 var portalen kun synlig ved hugning på ydersiden, mens der indvendig ikke fandtes spor efter den.

I *det indre* ses en større vægniche i polygonens søndre side. Det hvidmalede, tøndehvævede loft (se ndf.) gør interiøret lyst og tiltalende. Fire slanke træsøjler i vestenden bærer tagspiret.

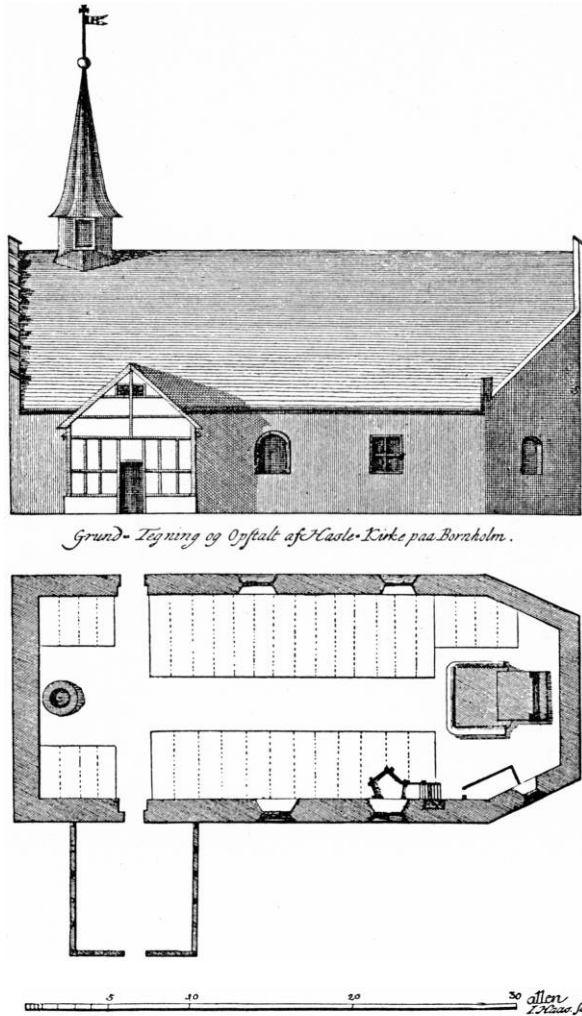

Fig. 3. Hasle. Sydfaçade og plan o. 1755. Efter Thurah.

Ændringer og tilføjelser. Tagspiret, som bæres af vestgavlen og fire træ søjler i skibets vestende, indeholder middelalderlige bygningsdele, men er ombygget 1758 (rgsk.). Klokkestokværket er af egebindingværk, delvis udmuret med munkesten. Det ottesidede, spåntækte spir er opbygget om en firkantet kongestolpe af pommersk fyr med indskårne initialer og årstal 1758. Kongen tjener samtidig som midtstolpe i klokkestolen. I vindfløjen står årstallet 1761.

Våbenhuset er opført 1882 af røde munkesten til afløsning af et *†våbenhus* af bindingsværk, som blev fornyet 1748 (rgsk.). 1715 repareredes våbenhusgavlen med brædder, og 1880 nyopførtes gavlen af grundmur, men da også

Fig. 4. Hasle. Indre, set mod vest.

E. S. 1952

det øvrige var brøstfældigt, fornyedes hele våbenhuset 1882 (rgsk.). I gavlen sidder en hvidmalet solskive af træ med årstallet 1847.

Tagværket er af eg, uden synlig nummerering, og rimeligvis middelalderligt. 1847 er et ekstra hanebånd indlagt, det nederste af krydsbåndene fjernet, loftsbjælkerne overskårne og spærfodsstiverne taget bort for at give plads til et nyt loft, der er hvælvet som en fladbuget tønde.

Langhuset er nu dækket af tykke lag hvidtekalk, tagspiret er rødkalket med tjæret tømmer, og våbenhuset står i blank mur. Hovedindgangen er 1887 flyttet til vestgavlen, og i stedet for det derværende vindue indsattes et nyt på nordportalens plads. I alle langhusets fladbuede vinduesåbninger sidder fire-rammede trævinduer, antagelig fra første halvdel af 1800'rne; således blev et vindue gjort større 1823, og 1832 og 1833 indsattes to nye fag vinduer (rgsk.). Langhuset er teglhængt, spiret spåntækt og våbenhuset dækket med skifer.

† KALKMALERIER

1689 blev oberst Johan Diderich von Wettbergs våben malet i kirken af Albertus Sax (rgsk.).

O.N. 1948

Fig. 5. Hasle. Maria, detail af altertavlen
(s. 76).

INVENTAR

Alterbordet er et nyere, simpelt fyrretræspanel.

Alterklæde, nyt. †*Alterklæder*. 1) Et rød-blommet alterklæde, som nævnes 1733, var vistnok anskaffet 1699 (rgsk.). 2) 1844, af bomuldsfløjl.

Altertavlen (fig. 6) er en sengotisk skabstavle af lybsk herkomst fra o. 1510. Den har oprindeligt haft fire bevægelige fløje, men kun inderfløjene er bevaret. Midtskabet og fløjenes billedfelter flankeres af slanke, snoede søjler, som bærer elegant skårne, gennembrudte rankeslyng med tidselblade og granatæblelignende frugter. Storstykket (170 x 158 cm) indeholder en udskåret krucifiksgruppe; Kristus hænger i skråt strakte arme, hovedet hælder mod højre skulder og bærer en snoet tornekrone med lange gloriestråler; benene er bøjede og fødderne samlet med een nagle. Det smalle, flagrende lændeklæde er ikke

knyttet på sædvanlig vis, den løse ende er blot stukket ind mellem benene. Korstræet står på et lille kalvariebjerg med knogler og kryb. *Ud* for de vandrette korsarme ses sol og måne, og nedenunder svæver to engle, som begge holder en kalk under Kristi hænder. Før tavlens restaurering 1847 fandtes to tilsvarende engle ved Kristi fødder (Thurah s. 152). Nedenfor kalvariehøjen står Maria (fig. 5) og Johannes, og yderst langs skabets sider er anbragt to små helgenfigurer stående på snoede søjler under baldakiner, i syd S. Barbara med tårnet og i nord en hellig biskop med stav og kalk. I hver af sidefløjene findes to passionsscener; i den nordre hudflettelsen og Kristus for Pilatus, i den søndre bespottelsen og korsbæringen. Figurerne, der er ret store i forhold til felterne, virker grove og realistiske i modsætning til midtskabets elegante og forfinede skikkelser, men er dog sikkert skåret af samme hånd. Tavlen står på sin oprindelige predella og krones af en frise af gennembrudte korsblomster.

Om den oprindelige staffing vides kun, at der på predellaen var malet en svededug, båret af to engle. 1847 blev tavlen restaureret af dekorationsmaler Hilker, ved hvilken lejlighed der som baggrund anbragtes et forgyldt lærred

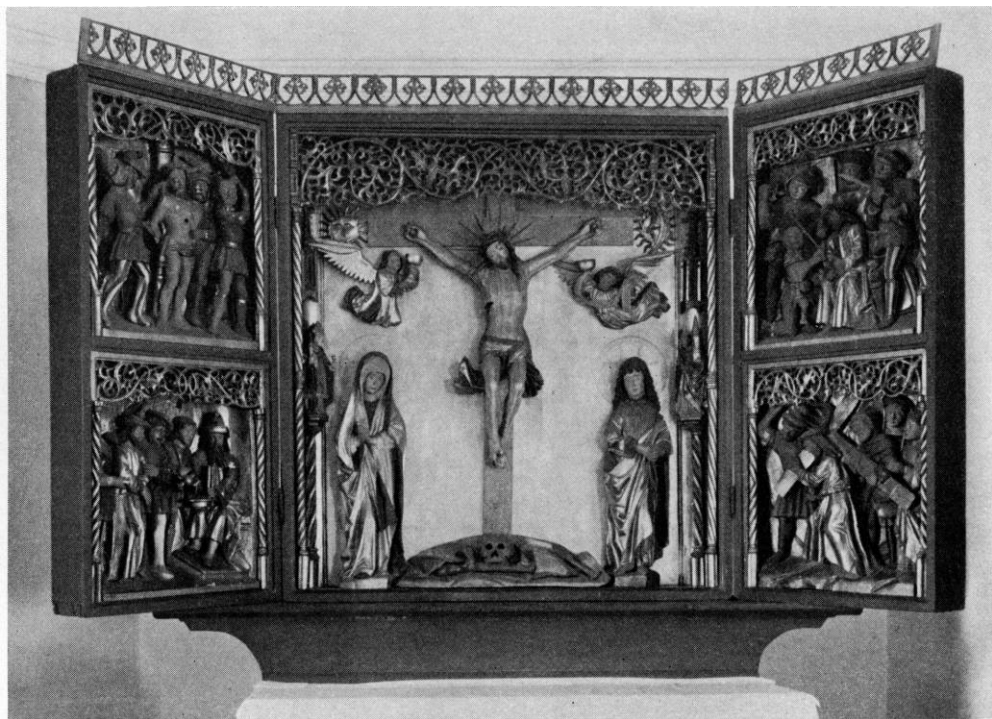

Fig. 6. Hasle. Altertavle (s. 76).

O. N. 1948

med et malet gotiserende tæppemønster. Den nuværende staffering med guld og farver er udført 1902—04 af kunstmaler Alfred Larsen; lærredbaggrunden er fjernet og kridtgrunden for største delen fornyet, men Hilkers farver er i det væsentligste bibeholdt. Fløjene har nyere bagklædninger med mørkeblå bemaling, hvorunder ses et simpelt rudemønster, rimeligvis fra 1847. På inderfløjenes bagside og de ydre fløjenes forside fandtes oprindeligt otte malerier. Efter Thurahs beskrivelse kan de fem identificeres som S. Olaf, S. Jørgen, S. Apollonia, S. Gertrud og S. Katherina; en mand med sværd og globus er antagelig en kongehelgen, mens en helgen med en bog og en helgeninde med et spyd ikke kan bestemmes. Når Thurah oplyser, at der på yderfløjenes bagside var malerier af »tvende fruentimmer«, må det bero på en misforståelse, da det utvivlsomt drejer sig om en bebudelsesscene. Indskrifterne over figurerens hoveder, »som neppe ere at læse«, er rigtigt gengivet for Marias vedkommende: »Ego ancilla Domini fiat mihi secundum dictum tuum« (»jeg er Herrens tjenerinde, mig ske efter din vilje«, Luk. 1,38), men engelens ord: »Ave gratia plena Dominus tecum« (»hil dig, du benådede, Herren er med dig«, Luk. 1,28) er misforstået (Thurah s. 152). 1847 fjernedes yderfløjene, hvis malerier var stærkt medtagne.

Fig. 7. Hasle. *Altartavle (s. 78).

N. M. fot.

**Sidealtartavle* (fig. 7) fra o. 1520. Det lille trefløjede alterskab, som er udført i Lybæk, har nu mistet den højre fløj. I midtskabet (101 x 56 cm) står en S. Olaf-figur, skåret i højt relief. Helgenkongen, som skræver over hedenskabens drage, hvis kronede menneskehoved er forsvundet, bøjer kroppen på en unaturlig måde og er iført pladerustning og en kappe med stive, skarpe foldeskæb. Hår og hageskæg er arrangeret i krans af små, tætte proptrækkerkrøller; på hovedet bærer han krone, og venstre arm er krummet omkring et ciborium; højre hånd har antagelig holdt en hellebard, som nu er forsvundet. I sidefløjen står på et løst, profileret fodstykke en helgenfigur, skåret i en strengere stil; klædebonnet er mere behersket og skægbehandlingen anderledes end på Olafsfiguren, det brede, fremstående hageskæg er ordnet i fine, bløde lokker. Figuren holder en bog i højre hånd, mens venstre hånd og en del af underarmen er afbrudt.

Enkelte rester af den oprindelige staffering på kridtgrund er bevaret, bl.a. midtskabets gyldne baggrund med indstemplet stofmønster og glorie, hvori læses majusklerne: »Sanc[tus Olaus]«. Endvidere er begge figurernes kapper gyldne med blå vrang. På fløjens bagside er ethvert spor af bemaling forsvundet. Indsendt til Nationalmuseet 1859⁴.

Altersølv. Kalk fra 1868 med mestermærke for P. Hertz, København (Bøje 1033). Ældre, forgyldt *disk* med graveret cirkelkors på randen. Ingen stempler. *Oblatæske* af elektroplet fra 1881 (rgsk.).

En forgyldt †*kalk*, vægtig 19 lod, fandtes 1684 (rgsk.). †*Oblatæske* af sølv, firkantet, forgyldt, skænkedes 1732 af Niels Nielsen, borger i Rønne (rgsk.). 1834 blev oblatæsken stjålet (rgsk.). †*Vinflaske* af tin på fem pægle, nævnt 1684 (rgsk.).

Sygekalk fra o. 1850, 11 cm høj, med glat fod på standkant, rundt skaft med flad, tvedelt knop, højt, stejlt bæger. Ingen stempler. *Disk* fra 1700'ernes sidste halvdel med graveret sildebensmønster i bunden. To ens mestermærker for Peter Harding Sonne, Rønne (Bøje 2563) samt indprykket: »vog 10 Lod«. Nyere *oblatæske* og læderetui.

Alterstager (fig. 8), sengotiske, fra o. 1525. Kraftig, profileret fod, snoet skaft med skarpkantet vulst på midten og hulstavprofileret lysekål. Ny lysetorn af jern. Højde 46 cm. På hver stage har været anbragt to nyere lysepiber til små lys, som nu atter er fjernet.

To små, gamle †*lysestager* af messing og tin nævnes 1733 (rgsk.). 1822 købttes en †messinglysestage med to arme (rgsk.).

†*Messehageler*. 1) En gammel blå, blommet fløjls messehagel, nævnt 1684 (rgsk.). 2) En rødblommet silkemessehagel, som nævnes 1733, var vistnok anskaffet 1699 (rgsk.). 3) En messehagel af carmoisinrødt fløjls med guldgaller skænkedes 1756 af den ældre byfoged Povel Eschelsen og hustru Karen Mortensdatter (rgsk.).

Alterskranke med drejede balustre, rimeligvis fra restaureringen 1847.

Døbefont, unggotisk, et gotlandsk eksportarbejde af kalksten af den såkaldte keglestubtype. Den brede, flade kumme har svagt konisk formet bund, og på de skrå sider er hugget en arkaderække med tredelte, spidse buer. Den hulkehlfilerede fod og det koniske skaft, som har en vulst under kummen, synes hugget i eet stykke, men er nu overpudset med kunstsandsten. Fra kummen, der nu er udmuret med cement, er der afløb gennem et indboret

O.N. 1948

Fig. 8. Hasle. Alterstage (s. 79).

O. N. 1948

Fig. 9. Hasle. Relief, Jesu fødsel, fra prædikestolen (s. 80).

O. N. 1948

Fig. 10. Hasle. Senmiddelalderlig klokke (s. 81).

kobberrør. Hele fonten er nu overmalet, grå med sorte pletter. Tvm. 91 cm. (Mackeprang: Døbefonte, s. 2, 382, 412).

Dåbsfad af messing, glat, med smal rand. Fadet stammer rimeligvis fra 1600'rne og kan være identisk med et messingdåbsfad, som nævnes 1684 (rgsk.). Tvm. 44 cm.

Prædikestol i højrenæssance fra o. 1600, et ret tørt arbejde uden tilknytning til andre bornholmske snedkerarbejder. Stolen består nu af tre fag, hvis rektangulære storfelter indeholder plumpt skårne relieffer forestillende bebuddelsen, Jesu fødsel (fig. 9) og korsfæstelsen. Felterne flankeres af søjler med profilerede baser og kapitæler samt prydbælter med simpelt beslagværk. Søjlerne bæres to og to af et fælles vinkelbøjlet postamentfremspring med vrængemasker på forsiderne. I postamentfelterne findes rulleværkskartoucher med relieffer af evangelisterne Matthæus, Markus og Lukas, som sidder og skriver ved store borde over for deres symboler. Ved hjørnerne, over søjlerne, sidder bøjlekonsoller med englehoveder, tandsnit og beslagværk; disse, som vel oprindeligt har støttet kronlisten, over nu ingen bærende funktion. Under den fornyede kronliste findes en tandsnitliste. I den glatte frise er med fordybde versaler skåret bibelsteder på plattysk, Es. 7,14, 9,6 og 53,5, svarende til reliefferne. Nyere bærestolpe og opgang. Stolen står nu i renset og ferniseret eg, men ved en undersøgelse 1905 konstateredes flere farvelag.

†*Timeglas* på prædikestolen nævnes 1684; 1826 var det ubrugeligt (rgsk.).

En liden, gammel †*kobberlysestage* på prædikestolen nævnes 1684 (rgsk.).

Stolestaderne er nye. Et par *døre* og et stykke *panel* med glatte fyldinger, som nu findes på loftet, stammer antagelig fra et sæt stolestader fra 1847.

1693 omtales †»*Knapstolen*« og de †*lukte stole* (rgsk.).

†*Skriftestol*, nævnt 1690 (rgsk.).

†*Kirkeskab* fik 1685 repareret lås og hængsler, efter at det var sønderbrudt af tyve (rgsk.). †*Skab* til messehagelen anskaffet 1757 (rgsk.).

Pulpitur (fig. 4) fra 1700'rne langs vestgavlen og sidevæggenes vestlige del, båret af glatte, opefter tilspidsende søjler med profilerede kapitæler. Brystningspanel med glatte fyldinger fra 1847. Tidligere fandtes et åbent rækværk (rgsk.). Hvidmalet.

Orgel fra 1870, bygget af K. Olsen, København. 5 stemmer⁵. †*Orgel* købtes 1829 af Neksø kirke for 85 rbdlr. og istandsattes af H. F. Oppenhagen for 98 rbdlr. (rgsk.).

†*Pengeblokke*. 1) En blok uden lås, som længe havde stået bag alteret, blev 1701 nedgravet i den nordre kirkedør; 1843 blev den solgt for 1 rbdlr. (rgsk.). 2) Nævnt 1776, da den fik to hængelåse (rgsk.).

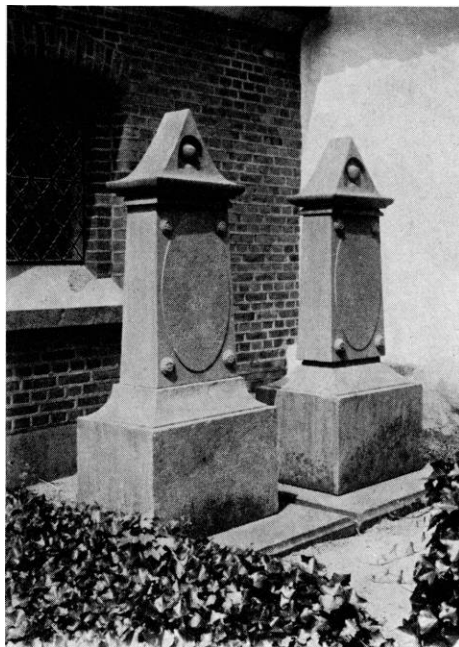
†*Pengetavler*. To omgangstavler nævnes 1733 (rgsk.), og 1829 omtales en kirketavle med sølvklokke (rgsk.).

Lysekroner. 1) Fra o. 1600, skænket til kirken 1772. Profileret stang med to ægformede led, hængekugle med vulst omkring midten og stor ny knop med pærestavroset af messingblik. Seks vandrette lysearme og derover fire s-svungne, flade prydbøjler. På hængekuglen er graveret: »M K D A A 1772 I S M«. Kronen er stærkt oppudset i nyere tid. Vestligt i skibet. 2) Nyere.

†*Lysekrone* af træ, forgyldt. Skænket af Hans Siwersøn i Rønne 1696 (tilføjelse til inventarium i rgsk. 1684).

Kirkeskib, firemastet bark fra 1933⁶.

Klokker. 1) (Fig. 10) senmiddelalderlig, fra 1463 (?). Om halsen latinsk minuskelskrift: »O rex glo(r)ie dei veni cum pace anno dom(ini) mccccxliiii . . .«

O. N. 1948

Fig. 11. Hasle. Gravminder over kancelliråd Arboe, død 1824, og hustru, Anne Dorthea, død 1830 (s. 82 og 83).

(»O Guds æres konge kom med fred, det Herrens år 1463«). Årstallet er usikkert, og nogle efterfølgende bogstaver ulæselige; indskriften slutter med et bømærke. Hankene har tovstave. Tvm. 57 cm. (Uldall s. 282).

2) 1703, støbt af Daniel Hinrich Gradener og Arend Torkuhl. Om halsen er en akantusbort og på siden en lang rimet indskrift med mange støberfejl: »Mons. Høg. Fecit Danil Hinrich Gradener Arendtohr Kuhl. Af et stensaar to gang ni aar var jeg siug og uden liud, det fortrød mig da tilbød sig borger-skabet sammen tyd« o.s.v. Til slut: »Hasle 1703«. Tvm. 55 cm; vægten opgives 1703 til 219 pund (rgsk.).

†*Klokke*, som vejede 204 pund (rgsk.), omstøbt 1703 (sml. ovenfor).

GRAVMINDER

†*Gravsten*. 1691 blev Madtz Hansøn begravet under salig Zidzle Zanders gravsten (rgsk.).

†*Begravelse*. 1748 blev Hans Clausen Sode begravet i en arvebegravelse i våbenhuset (rgsk.).

†*Gravfaner*. 1) O. 1664 med indskrift: »Herunder hviler Niels Nielsen Gommeløs, Capitain ved Nørre-Herreds udskrevne Compagnie, som døde i Aaret 1664, den 31. october«. På muren ved siden af fanen var hans †*kårde* og †*sporer* ophængt (Thurah s. 153).

2) O. 1685, med indskrift: »Hans Kongl. Mayett. til Danmark og Norge, bestalter Capitain-Lieutenant ved Hammershuses, og Christians-Øes Garnison, Adam Krampe, døde den 1te Sept. 1685«. (Thurah s. 153).

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1809. Maria, gift med sognepræst Joh. Chr. Melbye, født i Odense 1730, død i Hasle 1809. Randprofileret, rød sandsten, 176x86 cm, med rosetter i hjørnerne og ovalt skriftfelt med store kursivbogstaver. Øst for kirken.

2) (Fig. 11) o. 1827. Kancelliråd, by- og herredsfoged samt birkedommer Mads Arboe, født 6. juni 1759, død 15. febr. 1827. Rød sandstensstele, 190 cm høj, med fordybet skriveskrift i ovalt skriftfelt på forsiden. Stelen står på et kraftigt, hulkehlfileret postament og krones af en trekantgavl med en rundbuet niche, hvori står en olielampe. Sml. nr. 4. Ved våbenhusets østside.

3) O. 1830. Sognepræst Constantin Barbye Mahler, født 10. juni 1773, død 27. jan. 1830, var i seks år kapellan i S. Clements, eet år i Østermarie, i ti år sognepræst i Hundborg og Jannerup i Thy og ti år i Hasle og Ruths. Rød sandstensstele, 203 cm høj. På forsiden oval skriftplade med fordybet kursiv og på bagsiden skriveskrift. Øst for koret.

4) (Fig. 11) o. 1830. Anne Dorthea Bidstrup, enke efter byfoged Prahl og kancelliråd, byfoged Arboe, født 9. maj 1748, død 28. april 1830. Sandstensstele svarende til nr. 2 og opstillet ved siden af denne (s. 82).

5) O. 1843. Byfoged J. Jacobsen, død 1841, og hans to hustruer, søstrene M. K. Rye, død 1830, og W. J. Rye, død 1843. Rektangulær granitsten med reliefversaler. Ved våbenhusets vestside.

6) O. 1847. Borger Hans Jørgen Bidstrup, død 1830, og hustru Ane Catrine, født Kofod, død 1847. Støbejernskors og -plade med reliefversaler. Ved våbenhusets østmur.

På kirkegården er 1853 opstillet en *runesten*, fundet i Klemensker sogn. Indskriften lyder på nutidsdansk: »Ølak lod rejse denne sten efter sin fader Sasser, en velbyrdig bonde. Gud og Sankt Mikkel hjælpe hans sjæl«⁷.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskabsbog 1684—1750, regnskaber 1755—78, 1804—13, 1815—89 (LA). — Kommunesager 1790—1802 (stiftsøvrighedsarkivet, registrant s. 11, LA). — Museumsindberetninger af J. B. Løffler 1882, M. Bidstrup 1882, Charles Christensen 1939, O. Norn 1948 og C. G. Schultz 1952. Korrespondancesager i NM.

¹ Lunde stifts landebog, Hübertz s. 356. ² Optegnelse i Dansk Folkemindesamling. ³ Brunius s. 159. ⁴ Inv. nr. 18498. ⁵ Organist- og Kantorembederne, s. 107. ⁶ Henningsen: Kirkeskibe, s. 159. ⁷ Jacobsen og Moltke: Danmarks Runeindskrifter, nr. 402.

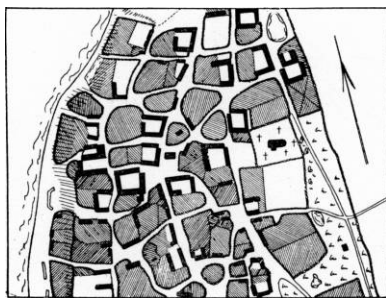

Fig. 12. Hasle 1818.